

TREĆI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI NACIONALNOG PROGRAMA ZA UNAPRJEĐENJE KVALITETA SIROVOG MLIJEKA SA PLANOM ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM (ZA 2020. GODINU)

U skladu sa Zaključkom Vlade Crne Gore br. 07-3318 od 28. juna 2018. godine, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je zadužena da o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, koji je Vlada Crne Gore donijela na sjednici od 21. juna 2018. godine, polugodišnje izvještava Vladu i Evropsku komisiju. Prvi polugodišnji izvještaj je usvojen na sjednici Vlade od 07. marta 2019. godine.

Imajući u vidu činjenicu da Laboratorija za mljekarstvo, dostavlja godišnji izvještaj o kvalitetu sirovog mlijeka, te da se na bazi tog izvještaja mogu pouzdano mjeriti unapređenja utvrđena ovim Programom i akcionim planom, pripremljen je Drugi izvještaj za period koji obuhvata čitavu 2019. godinu i u zaključcima predlog da se izvještavanje vrši godišnje. Ova izvještaj je usvojen na sjednici Vlade Crne Gore od 12.03.2020. godine.

Na bazi zaključka Vlade kojim je definisano da se izvještavanje o realizaciji Nacionalnog programa vrši godišnje, pripremljen je Treći izvještaj o realizaciji aktivnosti 2020. godine.

Nacionalni program za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (u daljem tekstu: Nacionalni program) dao je jasne okvire, smjernice, aktivnosti, nosioce i rokove za sprovođenje pojedinih aktivnosti, kako bi se kvalitet sirovog mlijeka u Crnoj Gori unaprijedio do nivoa usaglašenosti sa propisanim EU zahtjevima.

U Nacionalnom programu planirano je 10 aktivnosti za uspostavljanje sistema unapređenja kvaliteta sirovog mlijeka sa jasno definisanim rokovima za realizaciju i nosiocima aktivnosti:

1. Kontinuirano usaglašavanje sa EU propisima u oblasti kojom se uređuje kvalitet sirovog mlijeka

U prethodnom Izvještaju konstatovano je da je Crna Gora, u skladu sa Strategijom za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12, prenijela sve relevantne EU propise kojima je uređena oblast kvaliteta i bezbjednosti sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka u nacionalno zakonodavstvo. U skladu sa Strategijom Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine evropske unije za poglavlje 12, Crna Gora je krajem 2018. završila transpoziciju propisa za ovo pregovaračko poglavlje.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, priprema tehničke osnove za propise iz Pregovaračkog poglavlja 12 i svake godine, uključujući i 2019. realizuje sve svoje obaveze koje su planirane kroz Program pristupanja Crne Gore evropskoj uniji (PPCG).

Izmjene u EU propisima se u kontinuitetu prate i ažuriraju u nacionalno zakonodavstvo, pa je u skladu sa tim i krajem 2019. godine donijeta Inovirana strategija Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12.

Za potrebe efektivnije implementacije usvojenih propisa, planirano je donošenje uputstava, instrukcija i vodiča, kako bi se subjektima u poslovanju mlijekom (proizvođačima i prerađivačima) približili propisani zahtjevi i olakšala njihova primjena. Za nosioce ovog posla određeni su: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva i Laboratorija za mljekarstvo, a rok utvrđen za aktivnosti je od početka IV kvartala 2018. godine kontinuirano.

U prethodnom periodu, a za potrebe što bolje implementacije donijetih propisa, uz ekspertsku podršku, pripremljena su sledeća dokumenta:

- Kontrolna lista za procjenu farme;
- Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka;
- Protokol procjene zdrave higijene vimena;
- Instrukcije za obuku za procjenu farmi;
- Uputstva za obuku za procjenu zdrave higijene vimena;
- Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko;
- Procjena zdravlja vimena i kvaliteta sirovog mlijeka na izabranim mliječnim farmama u Crnoj Gori;
- Priručnik o higijenskim zahtjevima za proizvođače primarnih proizvoda na gazdinstvima.

U prethodnoj godini, sva ova pripremljena dokumenta su distribuirana zainteresovanim korisnicima. I pored situacije sa pandemijom, kroz Program mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja, kao i kroz mjere Agrobudžeta, posebno onu koja se odnosi na podršku preradi mlijeka na gazdinstvu, sa poljoprivrednim proizvođačima se intenzivno radilo na implementaciji donijetih akata u cilju boljeg upoznavanja sa propisanim zahtjevima.

2. Nadogradnja baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvima

Kroz ovu aktivnost planirana je nadogradnja elektronske baze za identifikaciju i registraciju životinja (centralni registar) na način da se selektuju gazdinstva koja predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i gazdinstava koje vrše preradu mlijeka na sopstvenom gazdinstvu, sa informacijama o zdravstvenom statusu. Takođe je planirano da se ovakva baza poveže sa laboratorijama koje ispituju kvalitet mlijeka, odnosno kvalitet proizvoda od mlijeka kroz laboratorijski informacioni sistem. Za nosioca aktivnosti je određeno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja – Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, a rok za realizaciju IV kvartal 2018. godine.

U skladu sa sugestijama Svjetske banke a uz dodatnu podršku eksperata predloženo je objedinjavanje kompletnog veterinarskog informacionog sistema (VIS) u jedan tender. Komponenta predviđena za potrebe unapređenja sirovog mlijeka je segment ovog sistema pa nije bilo moguće izvršiti povezivanje baze prije nego što bude kreiran jedinstveni VIS.

Krajem 2020. godine, potpisan je ugovor sa izabranim ponuđačem, za izradu VIS-a. Rok za izradu kompletnog VIS-a je dvije godine i aktivnosti na izradi se sprovode u skladu sa planiranom dinamikom. Na bazi toga, očekivanja su da će od početka 2022. godine Laboratorijski informacioni menadžment sistem (LIMS) za Laboratoriju za mljekarstvo biti stavljen u funkciju.

3. Unaprijeđivanje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka, kojim će se obezbijediti da mlijeko rashlađeno na propisanu temperaturu što prije stigne u objekat za preradu, a ukoliko to nije moguće zbog udaljenosti obezbijediti opremu za hlađenje (laktofrije) ili organizovati sakupljanje i hlađenje mlijeka na odgovarajući način;

Za unapređenje proizvodnje sirovog mlijeka definisana je potreba unapređenja uslova u objektima za držanje i uzgoj muznih grla, higijenu muže, uključujući opremu za mužu i prostorije/prostor za čuvanje mlijeka na gazdinstvu, sa posebnim akcentom na obuku proizvođača. Za nosioce ove aktivnosti, određeni su: ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, sa rokom za realizaciju od IV kvartala kontinuirano.

Kroz Program mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja, podprogram Kontrola zdravlja vimena, a radi blagovremene kontrole zdravlja vimena, odnosno otkrivanja i suzbijanja pojave mastitisa, prvi put nakon 2007. godine, vršena je kontrola zdravlja vimena muznih krava. Na svakom gazdinstvu sa muznim kravama ovlašćene veterinarske ambulante bile su dužne da izvrše klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka brzom terenskom probom (California Mastitis Test - CMT). U slučajevima pozitivnog CMT-a uzimali su se uzorci mlijeka iz sumnjivih četvrti za laboratorijska ispitivanja. Uzorci su dostavljani u SVL koja je vršila laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika sa antibiogramom. Na osnovu dobijenih rezultata, veterinarske ambulante su sprovodile liječenje i druge mjere, uz obavezno obavještanje nadležnog službenog veterinara radi preduzimanja zakonom predviđenih mjera (zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog rezultata (CMT).

Ovlašćene veterinarske ambulante su nakon završetka mjere dostavile podatke sa terena u elektronskoj formi, u formi koja im je ranije poslata. Uprava primljene podatke i informacije obrađuje i ukršta sa podacima iz sektora bezbjednosti hrane – proizvodnja mliječnih proizvoda na gazdinstvu kako bi se obezbijedilo da mlijeko kao polazna sirovina za dobijanje finalnog proizvoda za stavljanje na tržište bude u potpunosti bezbjedno.

Tokom 2020. godine, a u okviru ovoga Programa, CMT je odrađen na 8.478 gazdinstava, obuhvatajući 25.066 muznih goveda. Sprovođenje ove mjere bilo je dodatno otežano situacijom sa pandemijom Covid 19, te stoga mjera nije sprovedena u potpunosti u obimu predviđenom programom. U SVL je dostavljeno ukupno 7.083 uzoraka mlijeka. Broj pozitivnih uzoraka mlijeka bio je 5.016. Kao dominantni uzročnici mastitisa na području Crne Gore, u vidu zasebnog agensa ili miješane infekcije, pojavljuju se *Staphylococcus aureus* (u 53.97% uzoraka), *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus agalactiae*, *Streptococcus uberis*, *Streptococcus dysgalactiae*, i drugi.

Kroz ovaj program osim mjera zdravstvene zaštite, koje se odnose na kontrolu zdravlja vimena, ovlašćeni veterinari će informisati držaoce životinja o higijenskim mjerama koje trebaju sprovoditi kako bi se postigao i održavao kvalitet mlijeka.

Prema godišnjem izvještaju Laboratorije za mljekarstvo pokazuje se značajan napredak u kvalitetu sirovog mlijeka u sistemu otkupa u odnosu na period prije donošenja programa. **Prosječan broj mikroorganizama (bakterija) za 20.5% je manji u odnosu na prethodnu 2019. Godinu, a za čak 51% u odnosu na 2017. godinu** (ukupan broj bakterija za 2020. godinu iznosio je 974.000, za 2019. godinu 1.225.000, za 2018. 1.205.000, za 2017. 1.907.000). **Smanjen je i broj somatskih ćelija za 18,15% u odnosu na 2019. godinu, odnosno 28% u odnosu na 2017. godinu i sad je u granicama parametara EU** (338.000 za 2020. godinu, 413.000 za 2019. godinu, 464.000 za 2018. i 470.000 za 2017. godinu). Značajno je veća i količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta. **Učešće mlijeka EU kvaliteta u ukupno otkupljenoj količini mlijeka poraslo je sa 55,5% u 2018. godini na 63,8% u 2019. godini. U 2020. godini 65% mlijeka je u skladu sa EU kriterijumima, 61,5% kravljeg mlijeka i 3,5% ovčijeg i kozjeg mlijeka.**

Neodostatak sabirnih centara je uočen u Programu kao kritična tačka i jedan od bitnih uzroka visokog procenta sirovog mlijeka koje nije usaglašeno sa propisanim zahtjevima u odnosu na ukupnu količinu ispitanog mlijeka. Takođe je detektovano da prevoz mlijeka koji se sada vrši cistijernama različitih kapaciteta - prilagođenih za prikupljanje mlijeka na teško dostupnim terenima, koje su izolovane, ali bez dodatnog hlađenja, ne obezbjeđuje adekvatno održavanje temperaturnog režima kojim bi se očuvao kvalitet mlijeka. Kao mjera za unaprjeđenje sirovog mlijeka predloženo je formiranje sabirnih centara i nabavka adekvatnih prevoznih sredstava koja će moći održavati hladni lanac mlijeka. Zaduženi za ovu aktivnost su subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka, a dati rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih

sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi, je kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine.

U cilju realizacije ove aktivnosti, u prethodnom izvještajnom periodu, održani su sastanci sa subjektima koji vrše preradu mlijeka u odobrenim objektima za preradu i predočene su im planirane aktivnosti kroz ovaj dokument, posebno u dijelu zaduženja koje su data subjektima koji se bave djelatnošću prerade mlijeka. Takođe, ovim subjektima su predstavljene i mogućnosti podrške kroz IPARD i MIDAS sredstva za unapređenje objekata, kao i podške za uspostavljanje i opremanje sabirnih centara.

Kontinuitet informisanja subjekata koji se bave preradom mlijeka je nastavljen i u ovom izvještajnom periodu. Takođe, kroz IFAD projekat realizovana su dva Sabirna centra u Mojkovcu, i na Velimlju, opština Nikšić.

Kroz IPARD sredstva omogućeno je subjektima koji se bave preradom mlijeka da nabave neophodna transportna sredstva.

U prethodnoj godini nije bilo registracije novih sabirnih centara za mlijeko.

4. Unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka.

Kroz ovu aktivnost detektovano je da je Laboratorija za mljekarstvo pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda u skladu sa standardom. Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka, međutim utvrđeno je da je neophodno izvršiti obuku lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka i izvršiti sertifikacija lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka. Definisano je da obuka lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka treba da obuhvati obuku: o načinu sakupljanja, uzorkovanja, označavanja i transportovanja sirovog mlijeka i uzetih uzoraka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka. Za nosioca aktivnosti definisana je Laboratorija za mljekarstvo koja će obučavati i sertifikovati lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka sa rokom realizacije kontinuirano, počev od III kvartala 2018. godine.

Uprava za bezbjednost hrane je u okviru projekta IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, kroz komponentu koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, ekspertsku pomoć za uspostavljanje sistema uzorkovanja, obuke za uzorkivače i sertifikovanje uzorkivača, odobrila kao aktivnost i podršku Laboratoriji za mljekarstvo.

U ovom izvještajnom periodu pripremljene su Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka, kroz projekat IPA 2014 i realizovano je više obuka:

- za proizvođače mlijeka – u Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima i Ulcinju, sa ukupno 138 učesnika
- za lica ovlašćena za uzimanje uzoraka – u Bijelom Polju i Podgorici
- za veterinarske inspektore i ovlašćene veterinare – u Kolašinu i Žabljaku
- za subjekte koji se bave preradom mlijeka.

Ministarstvo poljoprivrede je kroz MIDAS projekat obezbijedilo nabavku opreme za uzorkovanje sirovog mlijeka i čuvanje uzoraka tokom transporta. Nabavka je realizovana i oprema je dodijeljena otkupljivačima (uzorkivačima) tokom obuke.

Ova aktivnost je sprovedena u prethodnom periodu i nije bilo aktivnosti u godini za koju se izvještava.

5. Unaprijeđivanje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo - opremanje i osposobljavanje laboratorijska ispitivanja i proračun geometrijske sredine uzoraka i utvrđivanje prisustva ostataka antibiotika u dostavljenim uzorcima, u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla i Pravilnikom o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka;

Zbog zastarjelosti opreme identifikovana su ograničenja za efikasan rad, posebno u dijelu laboratorijskih ispitivanja i prezentacije rezultata, pa je planirana nabavka nove opreme koja će obezbjediti adekvatnu analizu rezultata. Zaduženi za ovu aktivnost su Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Laboratorija za mljekarstvo, a rok za realizaciju iste je I kvartal 2019. godine.

Laboratorija za mljekarstvo je krajem 2018. godine opremljena savremenom opremom za analizu mikrobioloških kriterijuma kvaliteta sirovog mlijeka kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora. Od sredine februara 2019. godine, akreditovane su i nove metode, tako da se analize sprovode u skladu sa zahtjevanim standardima.

Obzirom da je realizacija LIMS-a vezana za instalaciju integrisanog VIS-a, do dobijanja IT mogućnosti Laboratorija za mljekarstvo će raditi proračun geometrijske sredine mikrobioloških parametara (mikroorganizmi i somatske ćelije) kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa Uredbom, u excel programu. Ovakva situacija će biti jedina moguća do uspostavljanja LIMS-a.

6. Unaprijeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka u skladu sa Nacionalnim programom za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla, koji je Vlada Crne Gore usvojila na sjednici od 12. jula 2017. godine

Crna Gora donijela je Nacionalni program za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla u julu 2017. godine, u okviru kojeg su definisani svi odobreni objekti koji obavljaju djelatnost prerade mlijeka. Uprava za bezbjednost hrane je zadužena za ovu aktivnost kao i za Nacionalni program unapređenja objekata. Definisani su rokovi za realizaciju aktivnosti kao i individualni rokovi za otklanjanje neusaglašenosti svakog objekta za preradu mlijeka, objedinjeni u ovaj Nacionalni plan za unaprijeđenje objekata.

U trenutku izvještavanja ima ukupno 10 odobrenih objekata za preradu mlijeka koji su potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima. Ostali objekti za preradu mlijeka su u postupku usaglašavanja sa EU zahtjevima. Uprava za bezbjednost hrane prati planove unaprijeđivanja individualnih objekata u skladu sa rokovima definisanim za unaprijeđenje i Nacionalnim planom za unaprijeđenje objekata. U skladu sa Nacionalnim programom za unapređenje objekata, kao i individualnim planovima, ni jedan od objekata za preradu mlijeka nije bio u planu da završi unapređenje svog objekta tokom 2020. godine.

7. Unaprijeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima

Tradicionalno, u Crnoj Gori se na poljoprivrednim gazdinstvima proizvode proizvodi od mlijeka (dominantno sir i kajmak). Ovakvi proizvodi se stavljaju na tržište Crne Gore, a proizvođači su registrovani u registre Uprave za bezbjednost hrane i pod nadzorom su inspektora za hranu iz Uprave. Inspektori su izvršili neposredni pregled gazdinstava i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima, utvrdili stanje i odredili rokove za otklanjanje utvrđenih neusaglašenosti. Sa svih gazdinstava u 2020. godini su se dva puta (polugodšnje) uzimali uzorci sira i kajmaka za ispitivanje mikrobioloških kriterijuma u skladu sa Uredbom o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane. U slučaju utvrđivanja neusaglašenosti, naređivale su se propisane mjere i zabranjeno je stavljanje proizvoda na tržište, a dodatno se nijesu isplaćivale premija u skladu sa mjerom iz Agroužeta za podršku preradi mlijeka na gazdinstvu. Zaduženje za aktivnost

dato je Upravi za bezbjednost hrane sa rokom u skladu sa individualnim rokovima za svaki objekat pojedinačno, u skladu sa rješenjima inspektora.

Tokom 2020. godine u registar Registrovanih objekata za preradu sirovog mlijeka na poljoprivrednom gazdinstvu upisana su 543 nova proizvođača, tako da je na kraju godine u ovom registru upisano 2465 proizvođača koji prerađuju sirovo mlijeko u proizvode: kajmak ili sir na poljoprivrednom gazdinstvu od sopstvenih životinja i što je najvažnije plasiranje njihovih proizvoda na tržište je pod nadzorom Uprave za bezbjednost hrane.

Na 1441 gazdinstvu prerada se vrši u prostorijama koje su u sastavu stambenog objekta domaćinstva (do 50 litara dnevno). Na 1025 gazdinstava vrši se prerada preko 50 litara sirovog mlijeka dnevno. Na ovim gazdinstvima propisan je uslov da moraju imati zaseban objekat za preradu sirovog mlijeka. Međutim, neposrednim pregledom utvrđeno je da veliki broj gazdinstava nema namjenski izgrađene zasebne objekte za preradu sira ili ih ima, ali ne ispunjavaju propisane infrastrukturne i higijenske zahtjeve.

U 2020. godini ispitano je 3928 uzoraka proizvoda od mlijeka koji se proizvode na poljoprivrednom gazdinstvu, što je 32.84% više u odnosu na 2019. godinu tokom koje je ispitano 2957 uzoraka. Nakon dobijanja rezultata inspekcija za hranu je preduzimala mjere privremene zabrane stavljanja na tržište sira sa tog gazdinstva do utvrđivanja uzroka neusaglašenosti i otklanjanja istih.

Nakon preduzetih mjera od strane proizvođača (veterinarska provjera zdravlja vimena, unaprjeđenje higijenskih postupaka tokom prerade, obezbjeđivanje uslova čuvanja sira na propisanim temperaturama i sl.) i ponovnog uzorkovanja sira, donošena je krajnja odluka u odnosu na dobijeni rezultat, dalja zabrana ili dozvola za ponovno stavljanje sira na tržište.

U cilju unaprjeđenja objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima, planirano su mjere u Agrobudžetu 2021. godine, kao i mjera kroz IPARD – Mjera 7.

8. Unaprjeđivanje sistema službene kontrole proizvodnje sirovog mlijeka i prerade mlijeka

Uprava za bezbjednost hrane i inspekcije uprave su zadužene za sprovođenje službenih kontrola, a rok za donošenje procedura, instrukcija i uputstava je I kvartal 2019. godine.

Službene kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka od primarne proizvodnje sirovog mlijeka na gazdinstvima, preko prerade u objektima za preradu mlijeka i stavljanja na tržište u Crnoj Gori sprovodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinaru i fitosanitarne poslove preko nadležnih inspektora. Na nivou primarne proizvodnje sirovog mlijeka vrši se kontrola zdravstvenog statusa životinja, označavanja i dobrobiti životinja, higijenskih uslova za mužu, sakupljanje, skladištenje, transport i/ili preradu sirovog mlijeka i kontrola rezidua farmakoloških ostataka u sirovom mlijeku u sklopu službenog programa monitoringa rezidua.

Kako bi se unaprijedio sistem službene kontrole Uprava je donijela plan službenih kontrola objekata za proizvodnju i preradu sirovog mlijeka sa definisanim predmetom kontrole, učestalošću i metodom kontrole, uključujući i uzimanje uzoraka sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka kroz uspostavljene monitoringe – rezidua, mikrobioloških kriterijuma i kontaminanata.

Radi se i na sistemu unaprjeđivanja obavještanja o utvrđivanju neusaglašenosti uzoraka sirovog mlijeka u odnosu na propisane kriterijume za broj somatskih ćelija, mikroorganizama i prisustvo rezidua antibiotika. Ukoliko se utvrdi neusaglašenost uzorka, svaki objekat za preradu mlijeka mora odmah da prijavi neusaglašenosti nadležnoj inspekciji, nakon čega inspektor vrši kontrolu i naređuje preduzimanje potrebnih mjera za otklanjanje neusaglašenosti.

Kako je u prethodnom izvještajnom periodu planirano, kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, u komponenti koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, pripremljena su:

- uputstava o sprovođenju službenih kontrola na farmama za proizvodnju mlijeka i objekata za preradu i obradu mlijeka (za inspektore), sa kontrolnim listama za kontrolu gazdinstava i provjeru zahtjeva higijene utvrđenih Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- instrukcija o pregledu sirovog mlijeka namijenjenog javnoj potrošnji, uključujući i procedure za način dostavljanja rezultata ispitivanja laboratorije inspektoratu i obavezama/postupanjima proizvođača/prerađivača u slučaju neusaglašenih rezultata;
- procedura za razdvajanje i preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka u objektima za izvoz u EU, sa Uputstvom za sertifikovanje pošiljki mlijeka za izvoz u EU;
- uputstva o načinu i dinamici izvještavanja o službenim kontrolama obavljenim u objektima za preradu mlijeka i proizvoda od mlijeka odobrenim za izvoz u EU.

Kada je u pitanju prerada mlijeka na gazdinstvima, postavljeni principi kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka organizovani su na drugačiji način, obzirom da se na tržište stavljaju proizvodi od mlijeka (sir, kajmak). Svaki proizvođač proizvoda na gazdinstvu ima obavezu da se registruje u Upravi za bezbjednost hrane, a onaj koji prerađuje više od 50 l sirovog mlijeka, prije upisa u registar podliježe inspekcijskoj kontroli kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za objekat, prostorije i opremu, u skladu sa Uredbom, a uzorkovanje i laboratorijske analize sira i kajmaka koje se vrši dva puta godišnje.

Ova kontrola je značajno potpomognuta mjerama Agrobudžeta i za 2020. godinu koje se odnose na podršku preradi mlijeka na gazdinstvu. Samo proizvodi koji su mikrobiološki bezbjedni mogu biti predmet subvencija i mogu biti stavljeni na tržište. U slučaju kada se u uzetom uzorku sira ili kajmaka utvrdi neusaglašenost sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane, inspektor donosi rješenje o zabrani stavljanja u promet do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i laboratorijske potvrde o bezbjednosti proizvoda.

9. Kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka

Za unaprjeđenje kvalitet sirovog mlijeka, predloženo je definisanje mjera agrarne politike, koje će kroz podrške obezbijediti postizanje zadatih ciljeva ovog Programa, odnosno krajnjeg cilja – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori. Imajući u vidu da se Agrobudžet priprema svake godine, treba analizirati efekte mjera koje su se sprovodile u prethodnoj godini i na bazi toga kreirati mjere kojima će se postići najefikasnije unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Predloženo je da se podrške kreiraju kao: stimulansi za EU zahtijevani kvalitet sirovog mlijeka, subvencije za nabavku opreme za mužu i hlađenje mlijeka, subvencije za izgradnju i unaprjeđenje objekata za držanje životinja i odlaganje stajnjaka, subvencije za izgradnju sabirnih centara za mlijeko. Za ovu mjeru, zaduženo je Ministarstvo poljoprivrede kroz kreiranje mjera podrške Agrobudžeta, kontinuirano počev od 2019. godine.

U skladu sa ovim Programom u Agrobudžetu za 2019. i 2020. godinu, kreirane su mjere za podršku unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa ovim Programom. Kreirane mjere su dale pozitivne rezultate, kao što je smanjen broj ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija, povećanje količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta u odnosu na ukupno otkupljene količine sirovog mlijeka, povećanja broja registrovanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvu.

Iz tog razloga, kroz predlog mjera Agrobudžeta 2021. godine, sve ovo je uzeto u obzir i kreirane su mjere koje su izdašnije u iznosu, ali i nove sa ciljem postizanja daljeg unapređenja kvaliteta sirovog mlijeka.

U programu poljoprivrede kroz mjere tržišno – cjenovne politike:

- Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka (u iznosu 2.000.000 €) – podrška je namjenjena proizvođačima mlijeka koji odobrenim objektima za preradu mlijeka predaju mlijeko u skladu sa mikrobiološkim kriterijumima za kvalitet mlijeka (za 2020. godinu) po Uredbi o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla, i dodatna podrška za proizvođače sirovog mlijeka koji imaju kvalitet u skladu sa kriterijumima za EU kvalitet mlijeka
- Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu (u iznosu 1.903.000 €) – podrška je namjenjena proizvođačima proizvoda od mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima od sopstvenih životinja, a mogu je dobiti proizvođači koji svoje proizvode stavljaju na tržište i imaju laboratorijski nalaz koji potvrđuje mikrobiološku ispravnost proizvoda.

U programu ruralnog razvoja kroz mjeru jačanja konkurentnosti proizvođača hrane:

- Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu (u iznosu od 50.000 €) – podrška je namjenjena poljoprivrednim proizvođačima koji se bave stočarstvom. Kroz podizanje standarda za zaštitu dobrobiti životinja unapređuju se uslovi za kvalitetnu proizvodnju sirovog mlijeka.
- Podrška unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka (u iznosu od 150.000 €) – podrška je namjenjena poljoprivrednim proizvođačima koji proizvode sirovo mlijeko za nabavku opreme za mužu, kanti za mlijeko, sredstava za dezinfekciju, opreme za hlađenje mlijeka.
- Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka (u iznosu od 450.000 €) – podrška je namjenjena odobrenim objektima za preradu mlijeka putem učešća u finansiranju troškova otkupa mlijeka, uključujući funkcionisanje odobrenih sabirališta mlijeka.
- Kroz IPARD II program – program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD 2014 -2020 (ukupna iznos 39.000.000 €) kao jedna od kreiranih mjera namjenjenih unapređenju sirovog mlijeka je kreirana mjera diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja (ulaganje u turizam, preradu na gazdinstvu i zanate).
- Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima (u iznosu od 600.000,00 €) - podržavaju se investicije za kupovinu nove namjenske opreme za preradu, čuvanje i pakovanje proizvoda i adaptaciju objekata/prostorija za preradu, čuvanje i pakovanje, kao nova mjera podrške.

U predlogu programa mjera obavezne sdravstvene zaštite životinja (ukupne vrijednosti 1.724.250 €) kreirane su mjere za zdravlje životinja, odnosno kontrolu bolesti, kojima se ujedno kontroliše i kvalitet mlijeka sa zdravstvenog aspekta (podprogrami za tuberkulozu, brucelozu i dr.). S obzirom da je, studija za procjenu zdravlja vimena, koja je rađena kroz IPA 2014 projekat, pokazala je (na bazi uzorka) da postoji izvjestan problem sa zdravljem vimena, kod velikog broja muznih grla, u 2020. godini kreiran je poseban podprogram za kontrolu zdravlja vimena kojim će se vršiti kontrola svih muznih grla sa gazdinstava koja plasiraju sirovo ili prerađeno mlijeko na tržište (vrijednost ovog programa je 200.000 €). Ukoliko bude finansijskih mogućnosti, ova mjera bi mogla biti realizovana i 2021. godine, makar i u manjem obuhvatu životinja u skladu sa rezultatima dobijenim 2020. godine i na bazi njih procjenom rizika.

U Agrobudžetu su opredjeljena i značajna finansijska sredstva koja su namjenjena dijelom i podršci unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka iz IPARD fondova i MIDAS 2 projekta, a u skladu sa zahtjevima za podršku definisanim u okviru projekata.

10. Definisane načina – plana za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom.

U ovom Programu definisani su načini, odnosno, plan postupanja sa neusaglašenim mlijekom. Odobreni objekti za preradu mlijeka nakon dobijanja rezultata o neusaglašenom mlijeku (povećan broj mikroorganizama i somatskih ćelija) odmah prestaju da vrše otkup sa gazdinstva

sa kojeg potiče to mlijeko. Na gazdinstvu se preduzimaju mjere za otkrivanje i otklanjanje uzroka neusaglašenosti (zdravstveni pregled životinja / vimena, liječenje životinja, po potrebi, preporuke za poboljšanje higijene). Do postizanja usaglašenosti takvo mlijeko se ne može stavljati na tržište.

U odobrenim objektima za preradu mlijeka vrši se i provjera na prisustvo rezidua antibiotika i u slučaju pozitivnog nalaza, neusaglašeno mlijeko ne ulazi u proces proizvodnje, već se uništava na propisan način.

Za sirovo mlijeko koje je namijenjeno za izvoz u EU, subjekti koji posluju hranom, biće dužni da obezbijede odvojeno sakupljanje, preradu, označavanje i skladištenje. Objekti koji vrše otkup mlijeka koji ne ispunjava propisane standarde i koji prerađuju takvo mlijeko svoje proizvode će moći da stavljaju isključivo na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja u skladu sa odredbama člana 12 Regulative 178/2002 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju opštih načela i uslova zakona o hrani, osnivanju Evropske agencije za bezbjednost hrane te utvrđivanju postupaka u područjima bezbjednosti hrane.

Crna Gore će uspostaviti način obilježavanja tih proizvoda šest mjeseci prije pristupanja EU, tako da će se jasno razlikovati od proizvoda koji su namijenjeni tržištu EU.

U trenutku izvještavanja nema objekata za preradu kravljeg mlijeka koji svoje proizvode stavljaju na EU tržište. Jedan objekat, koji se bavi preradom kozjeg mlijeka je stavljen na listu odobrenih objekata za uvoz u EU 2020. godine.

Kroz projekat za unapređenje veterinarskog sektora IPA 2014, pripremljene su Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko.

Zaključak:

U skladu sa aktivnostima i mjerama koje su definisane Nacionalnim programom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom, svih deset aktivnosti je realizovano ili se realizuje kontinuirano planiranom dinamikom. Implementacija mjere 2, koja se odnosi na uspostavljanje laboratorijskog informacionog sistema za Laboratoriju za mljekarstvo je na osnovu sugestija eksperata uključena u integralni Veterinarski informacioni sistem čija se realizacija očekuje tokom 2021. i 2022. godine.

Dobro planiranje aktivnosti u ovom Programu i pravovremena realizacija aktivnosti projekta IPA 2014 za podršku veterinarskom sektoru, kroz komponentu za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, značajno je doprinijelo realizaciji aktivnosti kroz opremanje laboratorije za mljekarstvo i ekspertsku podršku. Takođe, MIDAS projekat je iskorišćen za izgradnju savremenog Veterinarskog informacionog sistema, koji obuhvata i Laboratorijski informacioni menadžment sistem za Laboratoriju za mljekarstvo što će u velikoj mjeri povećati efikasnost kontrole kvaliteta mlijeka, ali i službene kontrole.

Kroz kvalitetno planiranje mjera Agrobudžeta i IPARD sredstava, značajno se unapređuju uslovi u objektima u kojima se proizvodi i prerađuje mlijeko.

I pored toga što je unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka aktivnost koja je vrlo zahtjevna, o čemu govori i činjenica da je u Pregovaračkom poglavlju 12 ispregovaran prelazni period za nju do 2026. godine, kvalitet sirovog mlijeka u sistemu otkupa je značajno unaprijeđen u odnosu na period prije usvajanja programa što pokazuje da Crna Gora planiranom dinamikom i u skladu sa definisanim aktivnostima ovim Programom, ima potencijal da završi sve definisane aktivnosti i postigne krajnji cilj – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa EU zahtjevima.